

УДК 658.1

*Р. І. Шевченко-Переполкіна,
аспірант кафедри економіки та управління національним господарством,
Одеський національний економічний університет*

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ І МАЛОГО БІЗНЕСУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

R. Shevchenko-Perepolkina,
postgraduate student of the Economics and National Production Management Department,
Odessa National Economic University

FINANCIAL ASPECTS OF INTERACTION OF BANKING INSTITUTIONS AND SMALL BUSINESS:
CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

У статті висвітлені сучасні проблеми кредитування малого бізнесу, виявлені причини такого стану. У напрямку розвитку малого бізнесу завдяки угодам злиття та поглинання запропоноване вирішення проблем взаємодії банківських установ і суб'єктів малого бізнесу шляхом LBO-фінансування.

In the article modern problems of financing of small business are covered; the reasons of such condition are found. In the direction of development of small business thanks to merge or takeover the proposed solution of problems of interaction of banking institutions and subjects of small business by LBO-financing.

Ключові слова: банківські установи, малий бізнес, державна підтримка малого бізнесу, кредитні послуги, угоди злиття і поглинання, LBO-фінансування.

Key words: banking institutions, small business, state support of small business, credit services, merge or takeover, LBO-financing

ВСТУП

Традиційною сферою діяльності малих підприємств є оптова та роздрібна торгівля, громадське харчування, будівництво, різні види обслуговування, зокрема побутового, де яскраво простежуються гнучкість малого бізнесу та інші його переваги над великим бізнесом. На жаль, сьогодні сфера виробництва у малому підприємстві, за даними Держкомстату, становить менше 10% від загального обсягу.

Розвиток же малого підприємства у виробничому секторі економіки сприяє підтриманню конкуренції, формуванню середнього класу підприємців та додаткових робочих місць, розвитку вітчизняного виробництва, покращенню економічного стану регіонів.

Стійкий розвиток малого підприємства, окрім іншого, визначається і активною участю банківської си-

стеми в інвестиційному процесі, і передусім, в кредитуванні реального сектора економіки.

Нещодавнє погіршення становища малих підприємств-виробників, виникаючі труднощі із доступом до позикових ресурсів пов'язані і з фінансовою кризою 2008 р. Однак, фінансові інституції сьогодні відродилися та вже мають значні ресурси для роботи у секторі малого бізнесу.

Актуальність тематики статті полягає у підвищенні ефективності взаємодії банківської системи і малого бізнесу виробничої сфери у сучасних економічних умовах.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — винайдення ефективних шляхів співпраці банківських установ та малого бізнесу для сталого розвитку останнього.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням фінансово-економічного стану малого підприємництва займалися такі науковці, як О.В. Прокопенко, Л. Б. Криворучко [7], М. Г. Пивоваров [5], М.М. Хурса [9] та ін. Стан та перспективи кредитування малого бізнесу висвітлювалися такими авторами, як Ю.М. Акчуріна, А.І. Мальцева [3], Т.А. Лащ [4], Т.А. Пихняк [6], М.М. Фастовець [8] та ін.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відсутність доступних джерел фінансування, у тому числі й достатньо високі ставки та умови кредитування для малого бізнесу, не можна вважати єдиною причиною виникнення негативних тенденцій у розвитку вітчизняного виробничого підприємництва. Негативний вплив виявляють і загальна економічна нестабільність у країні, об'єктивна слабкість фінансової системи, адміністративні бар'єри, високі податки, відсутність реального протекціонізму з боку держави, інфляція. Однак забезпечення потреби малих виробничих фірм у позикових коштах є обов'язковою передумовою для формування сучасної моделі малого бізнесу.

У країнах з розвинутою ринковою економікою особлива роль в фінансово-кредитному забезпеченні малого бізнесу належить державі. В Україні також декларується підтримка малого підприємництва, у т. ч. і фінансова. Так, п. 4 ст. 5 Закону України "Про державну підтримку малого підприємництва" [1] основним із напрямків сприяння розвитку малого підприємництва визначалася "фінансово-кредитна підтримка малого підприємництва".

Ч. 2 ст. 16 нині чинного Закону України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні" [2] основними видами фінансової державної підтримки визначено:

- 1) часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- 2) часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями;
- 3) надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- 4) надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи;
- 5) надання позик на придбання і впровадження нових технологій;
- 6) компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами;
- 7) фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій;
- 8) інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки.

Однак, у силу обмеженості бюджетних коштів і неефективності механізму державної підтримки кредитування, задекларовані у законі механізми поки що мало впливають на ефективність розвитку малого виробничого підприємництва. Тому сьогодні банківські установи залишаються основним суб'єктом, у якого мале підприємство може отримати позикові кошти.

Для малого бізнесу сьогодні потрібно створювати і підтримувати адекватні умови функціонування, всебічно заохочувати виробничу підприємницьку діяльність — і це напрямки роботи не лише для держави, але й для банківських та інших інвестиційних установ.

Тим не менше, систему банківського кредитування малого бізнесу в Україні сьогодні не можна визнати ефективною. Багато банків мають так звані "вільні" ресурси для активної кредиторської роботи з малим бізнесом (адже він потребує набагато менше коштів у порівнянні навіть із середнім бізнесом), проте переважно пропанують малому бізнесу лише послуги банківського обслуговування, депозити та короткострокове кредитування.

Проаналізувавши діяльність банківських установ, які пропонують реальний позиковий капітал малому бізнесу, ми виявили переваги наступних кредитних продуктів:

- овердрафт;
- проектне фінансування;
- комерційний кредит;
- товарний кредит;
- комерційна іпотека;
- венчурне фінансування;
- кредит на відкриття бізнесу;
- кредит на розвиток бізнесу;
- кредит на покупку основних засобів;
- бізнес-кредит і т.д.

Найбільш популярні кредитні послуги — це овердрафт, комерційний і товарний кредити, кредити на відкриття бізнесу, покупку основних засобів. Проектне, венчурне фінансування, комерційна іпотека становлять найменший відсоток.

Досліджуючи конкретні умови надання кредитів приватним підприємцям, було виявлено, що переважає строк кредитування від 12 міс. до 5 років, середня сума кредиту становила від 4 000 у доларах, а найменша процентна ставка — від 21% річних у гривні і від 14% річних в іноземній валюті.

Незважаючи на активну роботу окремих банківських установ із малим бізнесом, їх вплив на стан справ у сфері підтримки малого бізнесу виробничої сфери невеликий.

На практиці зіткнувшись із необхідністю отримання позикових коштів (при пропонуванні угоди злиття чи поглинання приватному підприємцю для отримання у власність борошномельного комплексу) нами був виявлений ряд причин, які не дозволяли укласти угоду як із боку приватного підприємця, так і з боку банківських установ.

Так, основною причиною відмови від розширення свого бізнесу шляхом угод злиття і поглинання для підприємців виступає відсутність вільних коштів, позикові ж ресурси характеризуються значними відсотковими ставками кредитування та обмеженістю строків надання позичок. Такі умови, при наявності бажання, унеможливають розвиток малого бізнесу завдяки злиттям та поглинанням.

З боку банківських установ обґрунтовувалися наступні причини:

- 1) відсутність у малих підприємств належного забезпечення кредиту. Ця обставина пояснюється тим, що

найчастіше малий бізнес створювався на основі приватної ініціативи громадян. Малий бізнес, як правило, не мав відносно до приватизації й не дістав коштів колишніх державних підприємств. Особисте майно (автомобілі, квартири) підприємці не ризикують віддавати в заставу, як і майно, що задіяне у виробництві, адже, якщо настане ситуація із простроченням виплат, банківська установа може накласти на таке майно арешт, що призведе до зупинення виробництва;

2) банки воліють кредитувати підприємства, які мають постійний і стабільний обіг. Кредиторів необхідні приємні показники діяльності позичальника, а малі підприємства нерідко приховують свої доходи з метою зниження податків, і із цієї причини банки не поспішають з наданням кредиту.

Однак, незважаючи на ці складності, малі підприємства є одними із самих дисциплінованих позичальників. З точки зору банкірів, позитивними особливостями підприємництва є:

— відносно короткі строки окупності позичок (через прискорену оборотність обігових коштів);

— здатність швидко реагувати на мінливу ринкову кон'юнктуру. Великі підприємства не завжди можуть оперативно оцінити нову економічну ситуацію в країні.

У свою чергу, малі підприємства через неможливість утримання у своєму штаті висококваліфікованих фахівців в області менеджменту та фінансів потребують не лише кредитних, але й консультаційних послуг обслуговуючого банку.

На наш погляд, вихід із ситуації, що склалася, існує і полягає у пропонуванні банківськими установами кредитів малому бізнесу у формі LBO-фінансування.

Характерними рисами LBO-фінансування є використання покупцем зовнішнього фінансування для покупки компанії, забезпечення такого фінансування за рахунок активів компанії-цілі та відшкодування боргу за рахунок її грошових потоків, повноцінним суб'єктом такої угоди виступає інвестиційний банк.

За допомогою LBO-фінансування можливо усунути наявну перепону у співпраці банківських установ та малого бізнесу, зокрема, при здійсненні останнім угод злиття і поглинання.

Так, щодо малого бізнесу можна виділити наступні переваги:

— консультативна/оцінна допомога банку;

— надання банківською установою кредиту при меншій відсотковій ставці;

— відсутність ризику для особистого майна та того, що безпосередньо використовується при виробництві.

Для банківської установи:

— порівняно незначні обсяги вкладень;

— унебезпечення ризику застави та майбутніх платежів, шляхом надання малому підприємству додаткових послуг з розрахунку можливості проведення LBO-фінансування;

— отримання належного забезпечення у вигляді діючого виробничого комплексу з мінімальним майбутнім доходом, що забезпечить погашення кредиту;

— у зв'язку зі зниженням ризику — можливість зниження відсоткової ставки кредитування.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Найважливіша роль комерційних банків у розвитку малого бізнесу пояснюється тим, що для малих підприємств дістати фінансові кошти з інших джерел досить складно. Як показує практика, малі підприємства практично не використовують у якості інституту зовнішнього фінансування фондовий ринок через високий ступінь недовіри до нього, нині існуючий комерційний кредит також не може ефективно вирішувати фінансові потреби малого виробничого бізнесу. Тому сьгодні банківські установи та малий бізнес повинні шукати прийнятні для обох сторін напрямки розвитку.

Для розвитку малого бізнесу шляхом укладання угод злиттів та поглинань пріоритетним напрямом вважаємо впровадження банківськими установами кредитування на засадах LBO-фінансування, завдяки якому усі сторони матимуть змогу розвитку та отримання прибутку.

Література:

1. Про державну підтримку малого підприємництва: Закон України від 19.10.2000 № 2063-III (Закон втратив чинність на підставі Закону № 4618-VI від 22.03.2012, ВВР, 2013, № 3, ст. 23) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2063-14>

2. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

3. Акчуріна Ю.М. Проблеми та перспективи кредитування малого бізнесу / Ю.М. Акчуріна, А.І. Мальцева // Вісник Запорізького національного університету: Економічні науки. — Запоріжжя: ЗНУ, 2008. — № 1. — С. 13—18.

4. Лащ Т.А. Проблеми банківського кредитування малого підприємництва / Т.А. Лащ // Економічний простір. — 2009. — № 23/1. — С. 155—165.

5. Пивоваров М.Г. Стан, розвиток інфраструктури малого, середнього бізнесу в Україні та концепція її вдосконалення / М.Г. Пивоваров // Економіка та підприємництво. — 2010. — № 6. — С. 128—136.

6. Пихняк Т.А. Проблеми кредитування малих підприємств в Україні та напрями їх вирішення // Науковий вісник НЛТУ України. — 2012. — Вип. 22.9 — С. 232—237.

7. Прокопенко О.В. Малі підприємства України: поточний фінансово-економічний стан / О.В. Прокопенко, Л.Б. Криворучко // Механізм регулювання економіки — 2010. — № 3. — Т. 1 — С. 167—175.

8. Фастовець М.М. Оптимізація ризиковості кредитування малого бізнесу в Україні: дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / М.М. Фастовець; Тернопільський держ. економічний ун-т. — Т., 2005.

9. Хурса М.М. Мале підприємництво: економіко-організаційні аспекти діяльності: [монографія] / М.М. Хурса. — Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. — 220 с.

Стаття надійшла до редакції 08.07.2013 р.